

György Péter

Olyan mint a magyar celeb

LIII. évfolyam 51-52. szám, 2009. december 18.

<http://www.es.hu/?view=doc;24846>

1989 előtt elképzelhetetlen volt, mára kísérteties valósággá lett. A Kádárrendszer hírnévpolitikája puritán és meritokratikus volt: még az Andy Warhol által emlegetett, mindenkinek kijáró tizenöt percnyi hírességről is csak folyóiratcikkekben értekezhetek az avantgárd kutatói. A szerény nyilvánosságot a politika és nem a piac determinálta. A szocializmus szempontjából értéktelen cselekedetek végrehajtói nem bizonyultak érdemesnek arra, hogy bármiféle népszerűség fényében fürödjének. A dolgozóknak be kellett érniük a komoly, szocialista emberek látványával. A Kádár-korszak lakói csak ritkán juthattak *hozzá* a nyugat romlott életet élő hírességeiről szóló, vonzóan szánalmas pletykákhoz: hogyan züllik a nagyvilágban a sok léhűtő.

1989 után azonnal feltűnhettek azok, akiknek érdemei a középosztály és a magaskultúra felől nézvést szerénynek bizonyulhattak, viszont közelebb voltak a politika és média által elnyomott, némán hallgató tömegek vélelmezett egyszerű ízléséhez. A *Dáridó* egy német tévéműsor helyi variációja volt csupán, azi akadémiaát végzett Lagzi Lajcsi (Galambos Lajos) mégis hossz-szú éveken át alakíthatta a kívülálló bárdolatlan egyszerű szerepét: míg aztán az egyre bonyolultabb médiapiacra el nem vesztette a primitivizmus és bunkóság diszkrét báját, s mindjobban hasonlítani kezdett a középosztály, az úgynevezett jobb népek ízléséhez. A populáris kultúra forradalmi hevülete elveszett. Galambos Lajos jó fiúvá válva már jóval kevesebbet érdekelt. Zámbó Imre (Jimmy) kulturális emancipációjára csak azért nem került sor, mert az énekes véletlenül föbe lőtte magát, így örök időkre a rossz ízlés metaforája, a kulturális kánonokból kiszorítottak autentikus hőse marad. Tevékenységét 2001, a halála óta eltelt időszak alatt sem dolgozta fel a populáris kultúripar gépezete. Zámbó Jimmy proli, reménytelenül helyi hős maradt, s lassan mintha a nosztalgiaüzletből is kikopna, mindenesetre az elmúlt pár évben kialakult celebiparban neki nem jutott hely.

Amely iparág amúgy elég egyszerű etikai-esztétikai játékszabályok szerint működik, kevés lehetőséget hagyva a kreativitásra, illetve szabadságra. Az infrastrukturális és politikai gazdaságtani alap a kereskedelmi és kábeltelevíziók, a magazinok és az internet által definiált aranyháromszögben folyamatosan gerjesztett forgalom. Valaki megmutatja a testét egy magazin címlapján, erről beszámolnak egy tévéműsorban, majd a forgatáson történekről egy újabb cikk, az abban írtakról egy újabb tévéműsor születik. Mindez a végtelenségig ismétlődő. Példányszámcsökkenés gyanúja esetén a rendszerbe új szereplő lép.

A celebkultúra önkéntes résztvevőjének komolyan vehető dologgal nem szabad foglalkozni - ez a folyamatos fogyasztás egyik fontos feltétele -, az ilyesmi

megzavarná a homogén esztétikai közeget. Az egyetlen komoly dolog, amit celeb megtehet, hogy meghal. Ez aztán remek alkalom például a *Story* vagy *Best* magazinnak, hogy újfent elmerengjen a halál komorságán és az élet vidámságán.

A celebkultúra hosszú időn át fénylő ideáltípusa, Gáspár Győző egy idő után már ki sem ismerte magát a megjátszott bunkóság és a keserves, mindennapi élet között, így végül tényleg keserű és szomorú ember lett, ami viszont alkalmatlanná tette arra, hogy tovább játssza az önmaga kiárusításáról szóló szerepet. Ez amúgy Győzike idiotizmusáról szólt.

Egy átlagos magyar ember celebbé változtatása szerény kockázattal járó, világszerte ismert, itthon tovább buherált nagyipari folyamat. A korábbi foglalkozásából kikopott, némi ismertséggel bíró, áldozatkész és kiszolgáltatott nő átoperáltatja valamely testrészét. Film, cikkek stb. Végül a *vdvet.hu* celebhatározóján mérhető a hatás. Férfiak és nők celebbé változtatása eltérő stratégiákat követel. Az előbbiek esetében a dolog kicsit bonyolultabbnak tűnik, mert Havas Henrik vagy dr. Csernus Imre esetében az iparágban való folyamatos szerepléshez több is kell, mint egy aktfénykép vagy mellfelvarrás. A celebkultúra persze az akolmeleg magyar hímsovinizmus otthona, ahol a férfiak éles elméjükkel s hősi tetteikkel, míg a nők a testükről szóló hírek árusításával hívják fel magukra a figyelmet. A hajdani újságíró például un. könyveket ír azokról az általa is celebbé tett nőkről, akik közös munkájuk (sic!) eredményeként sikerrel árusítják testük történetét a hírnév piacán. Kelemen Anna vagy Molnár Anikó a saját bőrét viszi a vásárra, a saját kárára téved, míg a volt újságíró az ő kizsákmányolásukkal foglalkozik. Az okos celeb férfi teljesítménye tehát abban áll, hogy a nyilvánosság előtt elmagyarázza, hogy az általa (el)árult nőnek milyen a szexuális élete, mert a nők még arra is képtelenek, hogy maguk írják meg, milyen velük az ágyban.

Van például egy magyar celeb férfi, aki a féltékeny férj szerepét játssza, s rendszeresen felháborodik fiatal felesége magazinokban közölt aktképein. Önkéntelenül is úgy viselkedik, mint Karinthy-nál a gyanakvó férj, ami azért elég szórakoztató. Ertem én, hogy házasságuk nem a diszkréció terepe, hisz a magyar celeb magánélete árusításából él, de ettől ez a férfi-nő szereposztás még nem válik bajosabbá. Mások életét sem lehallgatni, sem árusítani nem különösképp vonzó. A celeb nők sorsa tényleg elég kiszolgáltatott. A magyar celebipart ugyanis nem érdekli a női szereplők előélete: ha tettek is egykor bármi értelmeset, az már nem számít. Ebben a kultúrában a nőktől nem sokkal többet várnak el, mint hogy gyorsan levetkőzzenek, s aztán tűrjék, hogy cikkek sorozatával alázzák meg őket folyamatosan.

Liptai Claudia, mielőtt belépett a celebshow villájába, színésznő volt, míg egy tévéstudióban nem találta magát, ahol egy férfi műsorvezető mellett kellett a hülyét alakítania. Aztán eljutott a *Playboy* címlapjára, s a valóban gondosan felépített kampány eredményeként nem volt magyar átlagember, akinek a mindennapi élete során ne kellett volna beleütköznie abba a kérdésbe, hogy a volt színésznő ebből az alkalomból felvarratta-e a mellét vagy sem. Ami azt illeti, ha ez megalázó, akkor mindazoknak is az volt, akik ezt végignézték, anélkül, hogy látni akarták volna. Ha valakiből rossz közérzetet vált ki, hogy akarata ellenére társtettes lett Liptai Claudia emberi méltóságának megsemmisítésében, az nem téved. A celebkultúra e tekintet-

ben nyilvánvaló hasznot húz abból, hogy semmiféle társadalmi szerződésnek nyoma sincs a nyilvános képek használatáról.

A celebkultúra rövid távon amúgy unalmas üzeme hirtelen érdekessé válik, ha - tán részben véletlenül -tényleg eldurvul. A *Benkőfeleséget keres* című tévéműsor azért is érdekes, mert mindenki meztelenül mászkál át a színen. Hajdú Péter „showmanként” semmiféle képességet nem árult el, de celebként mindez másként ítéltetik meg. Csak a házassága van, tehát annak szerencsétlen történetét árusítja. Fiatal felesége melleivel bíbelődik az a közönség, amelyből ő maga él, s neki még az ál-Othellót is el kell játszania a népszínműben.

Csak ritkán fordul elő, hogy a celebkultúra egy-egy pillanata tényleg élvezetet nyújt. Ilyen alkalom volt, amikor az RTL Klub megpróbálta feldobni műsorait Nagy Kriszta Tereskovával, de aztán, a hagyományt követve, a locsolókat locsolták le. Tereskova olyan nagyszerűen, azaz botrányosan viselkedett, ami szétverte a *Heti Hetes* gemütlich viccelődését. Az értelmiségitjátszó celebek közül mindössze az alternatív kultúrából érkezett Hajós András értette, hogy Nagy Krisztina Tereskova milyen nyilvánosságnak miféle szerepet alakít. Hajós szegyeiké is keményen, hogy eszes ember létére celebbé lett ahelyett, hogy kezdene valamit az életével. Fábry Sándor javára kell írnom, hogy a pillája sem rezdült, amikor Tereskova lendületesen szétverte a műsorát. Ám hosszú évek távlatában mintha ez lett volna az egyetlen alkalom, hogy a celebeknek el kellett volna merengeniük azon, hogy mivel töltik az életüket.

Celebügyben a magyar médiakritika kétféle választ adott. Kisebbségben vannak azok a baloldali médiaelemzők, akik mindebben bátran és önfeláldozóan a demokratikus médiareprezentációt, a bahtyini karnevál médiaszínházát látják, akik még a *Mónika show-ban* is felismerik a tömegek emancipációjának lehetőségét. Formálisan mindez igaz lehet, ezekben a műsorokban pár pillanatra olyanok is celebbé lettek, akiknek nemhogy tizenöt perc hírnév, tán egy csendes nap se jutott.

Ám ha nem is kívánja valaki követni ezt a radikális médiakritikát, akkor is van dolga a celebekkel. Ha kikapcsolja a tévéjét, ha kézbe sem veszi azokat az újságokat, amelyekből a magyar celeb lelki és testi bajáról olvashat, ha unottan félrenéz, amikor újraszabott testüket mutogatják, ha egyszerűen kia hajdani lantművész - manapság faszharcos (copyright *index.hu*) - a meztelen testét mutogatja, s ettől ez a produkció az egész celebkultúra akaratlan s gyilkos paródiájává lett. Ehhez fogható esztétikai élménnyel - az emberi méltóságról még annak elárulása során sem tudó műsorok sorát nézve is - csak ritkán van dolga a celebkultúra termékeit fogyasztónak. Szó nincs arról például, hogy dr. Csernus, egyszerűen és őszintén, az orvosi etikát felrúgva botrányos tévéműsorokon átjutott el oda, hogy végre celeb legyen: azaz önmaga hírnevének bővített újratermeléséből élő üres médiaandroid.

A magyar celebkultúra ugyanis mérhetetlenül álságos, s a szereplőinek egy idióta társalgási színmű szerint kell viselkedniük. Mert a magyar celebek ugye mintha mind jók, tündének lennének, akikben nincs semmi, de semmi rossz. Ők - a magányos faszharcostól eltekintve, aki boldogan számol be arról, hogy erkölcsi világképe zavaros, szexuális élete problémákkal teli - mindig konzervatív, családszerető emberek, akiktől távol áll bármiféle kulturális felforgatás. A celebek

szappanoperájában botrányról botrányra haladnak ugyan, de egyben megbocsátástól megbocsátásig élnek, s alkalmanként meg is térnek. Ok a szerencsétlen és kiszolgáltatott celebek. Pár év celebség után nincs visszatérés a való világba: újságot írni, tanítani már nem tudnak, orvosnak rosszak, énekelni elfelejtettek, a színpadon nevetségesek. Csak a magánéletük marad, amit a nyilvánosság elé tárva némi pénzt remélhetnek az iparágtól, amelynek bárói tisztes összegeket keresnek rajtuk. Zalatnay Sarolta - akinek valahogy nem sikerül emberien megöregednie, alámerülni, kibekkelni, majd visszatérni, mint Kovács Katinak - nem tehet mást, mint hogy túri, hogy állandóan a melleiről legyen szó, s közben szerény összegekért köztörvényes bűnözőkkel vacsorázik egy tévéműsorban. Egy hiábava-lóan leélt élet - a hírnév árucikké változtatásának következménye - annyit jelent, hogy a celeb igazi és egyetlen teljesítménye, hogy fennmarad, és újra és újra igazolja, hogy még mindig celeb, aki érdemes a hírnévre. Ezért kell a végtelen kispolgári prűdéria, miközben kéri magának mindezt, lehet, hogy igaza van, ám mégis ugyanakkor, ugyanabban a társadalomban él, mint ők. Kérdés, mit kezdjünk az összezártságunkkal. Ezt tényleg nem tudom.

A mai celebkultúra reménytelenül naiv, a morálisan érvénytelen médiatörvény kulturális térben működő színház, ami nap mint nap etikai, emberijogi kérdések sorát veti fel. A liberális médiaszabályozás lényege a formális szabályok által teremtett transzparens piac ideája. A szabadidőért, a figyelemért folytatott nemes versenyben olyan termékek készülnek, amelyek a demokratikus kultúra logikáját követik. Távol esnek a magaskultúrától, nem lelkesítik majd azokat, akik késő éjjelig Hándel *Rinaldójának* különböző felvételeit hasonlítják össze, hogy jobban lássák a mai világot - de ettől még kreatívak és igazak. Úgy gondolták sokan, hogy lesznek majd undorító műsorok is, de ennek ellenére a demokratikus média a haladást szolgálja majd. Ebben ma már nem lehetünk biztosak. A kereskedelmi tévék fokról fokra, lassan eljutottak az ember ember általi folyamatos megalázásának rutinszerű gyakorlatáig. Amikor a valóságshow láza Magyarországra is elért, Hack Péter volt az egyetlen, aki világosan érvelt: saját emberi méltóságáról bárki lemondhat ugyan, de ezt elfogadni s abból műsort csinálni súlyos véték az emberi lény méltósága s tán az emberi jogok ellen.

A magyar celebkultúra emberképe radikálisan antihumánus, és nem felel meg a társadalmi felelősséget feltételező médiapedagógia egyetlen tételének sem. Lassan kialakult bennem az a meggyőződés, hogy akik ezeket a műsorokat készítik, azoknak sejtelmük sincs a televízió morális felelősségéről, kulturális lehetőségeiről: tehát magáról az eszközzől, amit a kezükbe kaptak.

Mert az emberi lény nem arra való, hogy mások elhasználják, hogy még csak szégyellniük se kelljen magukat mindezért. A celebkultúra mögött egy ismerős, sötét kontinens húzódik meg: a megalázottak és megnyomorítottak világa, ahol a méltóság, a büszkeség, az ártatlanság és a szelídség bármikor eltiporható, eladható, megsemmisíthető. A mai Magyarország képe ez.